

RECENSIES

Jan Mertens, *Mijn leven als vakbondsman en politicus*. Bewerkt door Arie Kuiper (Nijmegen: Valkhof Pers, 2004) 359 p. ISBN 9056251686

Hoofdstuk 39 van deze autobiografie heet 'Geen echte politicus': Mertens voelde zich vakbondsman, zo niet emancipator van de (katholieke) arbeiders. Geboren op 14 juli 1916 groeide hij op in Dongen in een landarbeidersgezin. Hij was een voorkind, schrijft hij, maar Arie Kuiper deelt mee dat zijn werkelijke vader een Tilburgse notaris was. Toen Jan tien was verliet de stiefvader het gezin. Moeder ging via de Vincentiusvereniging uit werken en kreeg verder steun van het algemeen armbestuur. Jan moest boodschappen gaan bezorgen. Na de lagere school werd hij zetter; vreemde talen zou hij nooit leren.

Jan groeide op tot een zeer kerkse jongeman. Het contact met geestelijken werd voor hem de brug naar de wereld buiten het arbeidersmilieu. In 1931 richtte hij in Dongen een katholieke jongensvereniging op, korte tijd later sloot hij zich aan bij 'De Jonge Werkman'. Dat was het begin van zijn strijd voor de emancipatie van de arbeiders, een emancipatie die hij breed opvatte. Door aalmoezenier Van der Maden kwam Jan in 1934 in het afdelingsbestuur van 'De Jonge Werkman' en werd hij in april 1937 diocesaan voorzitter van deze organisatie. Iedere keer was de overgang naar een nieuwe organisatiekring een stap van het bekende en vertrouwde in het enge en vreemde nieuwe. Zijn minderwaardigheidscomplex raakte Jan intussen kwijt, de verbondenheid met arbeidersmilieu en kerk niet.

Aan het eind van de oorlog was Mertens een politiek weinig geïnteresseerde werker in de katholieke zuil en een heel serieus mens. Door de steun van aalmoezeniers bij zijn opwaartse gang door de katholieke instituties en door de geestelijke en materiële hulp die de kerk bood bij de wederopbouw van die instituties ervoer hij de kerk niet als onderdrukkingsinstituut. Verzuiling was voor hem emancipatie. Hij meed de katholieke politiek overigens te zeer om het anders te zien. Later wekte juist het controle-element daarin zijn afkeer. In juni 1964 werd hij voorzitter van de KAB, spoedig NKV. Toen kreeg hij zoveel met de politiek te maken dat hij in 1973 staatssecretaris van sociale zaken werd in het kabinet-Den Uyl. Zelfs in die hoedanigheid poogde hij politiek gedoe te ontlopen.

Bijzonder aan deze autobiografie is de wijze waarop Mertens zijn persoonlijk leven door het verhaal van zijn openbare leven heen weeft. Hij wil laten zien hoe beide kanten van zijn leven op elkaar in werkten. 'Complementair' kun je hier niet goed gebruiken. In 1945 wist hij eindelijk het besef een voorkind te zijn zover weg te drukken dat hij een meer dan platonische relatie kon aangaan met Riet Dekkers. 'Riet was zeer

godsdienstig maar had een minder kerkse en klerikale instelling dan ik. Zij vertelde mij openhartig dat zij in de kerk vaak heel verliefd naar mij had gekeken. Op 28 april, haar eerste verjaardag in onze prille verkering, gaf ik haar een mooi missaal cadeau'. Met haar zou hij daarna in totaal tien kinderen krijgen. Hoewel beiden een groot gezin wensten, lijkt de gebrekkige seksuele voorlichting in katholieke kring een belangrijke rol te hebben gespeeld. Mertens schrijft *Inleiding in het volle leven* nauwgezet te hebben gevolgd en periodieke onthouding te hebben betracht. Bisschop Bekkers' opvattingen en de tol die de snel opeenvolgende geboortes van Riet vroegen, lijken ook in huize Mertens nieuwe middelen gebracht te hebben. Riet vond dat Jan zijn roeping moest volgen, maar stond bijgevolg vrijwel alleen voor het grote gezin. Ze was lichamelijk echter verzwakt en zou in de jaren zestig zich meer en meer in acht moeten nemen. Dat bezwaarde het leven van Jan weer.

De Mertensen bleven heel gelovig. Jan ging regelmatig mee op bedevaartstochten van de vakbeweging. Toch moeten beiden zich in de jaren zestig en zeventig in progressief-katholieke richting hebben ontwikkeld. De ervaring met opgroeiende kinderen speelde daar een rol in, maar ook de verlinksing van het katholieke vakbondsleven. Mertens was voorstander van meer samenwerking tussen de vakcentrales, maar hij wilde daarbij de sociale en culturele vakbondsactiviteiten op katholiek terrein niet verliezen.

Staatssecretaris af, ging Mertens met pensioen. Hij was met vrouw en kinderen weer naar Dongen verhuisd. Daar nam hij tal van taken in het maatschappelijk leven op zich en werkte hij aan zijn 'egodocument', zoals hij het noemde. Langzaam verduisterde zijn geest. In 2000 is hij overleden, Riet volgde twee jaar later.

Het oorspronkelijke manuscript van deze autobiografie telt 2200 pagina's. Arie Kuiper heeft het fors ingedikt. Ik vermoed dat hij herhalingen en veel details heeft weggehaald. Een enkele keer voegt hij een kleine verklaring aan de tekst toe. Het resultaat is een vriendelijk, onderhoudend en plezierig boek. Echt grote verrassingen heb ik niet aangetroffen.

Bert Altena

Erasmus Universiteit Rotterdam

Emilie Fijnje-Luzac, *Myne beslommerde boedel. Brieven in ballingschap 1787-1788*. Ingeleid, verzorgd en geannoteerd door Jacques J.M. Baartmans (Nijmegen: Van Tilt, 2003) 288 p. ISBN 9077503013

Het was dan wel geen haveloze stroom vluchtelingen die halverwege 1787 de Nederlandse Republiek verliet, maar de misère was er niet minder om. Na de mislukte politieke revolutie moesten talloze patriotten hals over kop het land verlaten, met achterlating van alles wat zij bezaten. Het waren niet enkel de mannen van de revolutie die moesten vertrekken. Hun echtgenotes waren vaak eveneens genoodzaakt te vluchten en hun comfortabele bestaan op te geven voor een onzeker leven in ballingschap. Hoe zij deze ingrijpende wisseling van het lot ervoeren, kunnen we lezen in het veertigtal brieven dat Emilie Fijnje-Luzac in het jaar na haar vlucht schreef aan haar familie in Leiden, correspondentie die door Jacques Baartmans is uitgegeven en voorzien van een inleiding en commentaar. De geschiedenis van de gevluchte patriotten krijgt steeds meer aandacht, maar wordt meestal geschreven in politiek-historisch per-